

Négycsatornás display sweepgenerátorhoz

Krajner István okl. vill. mérnök

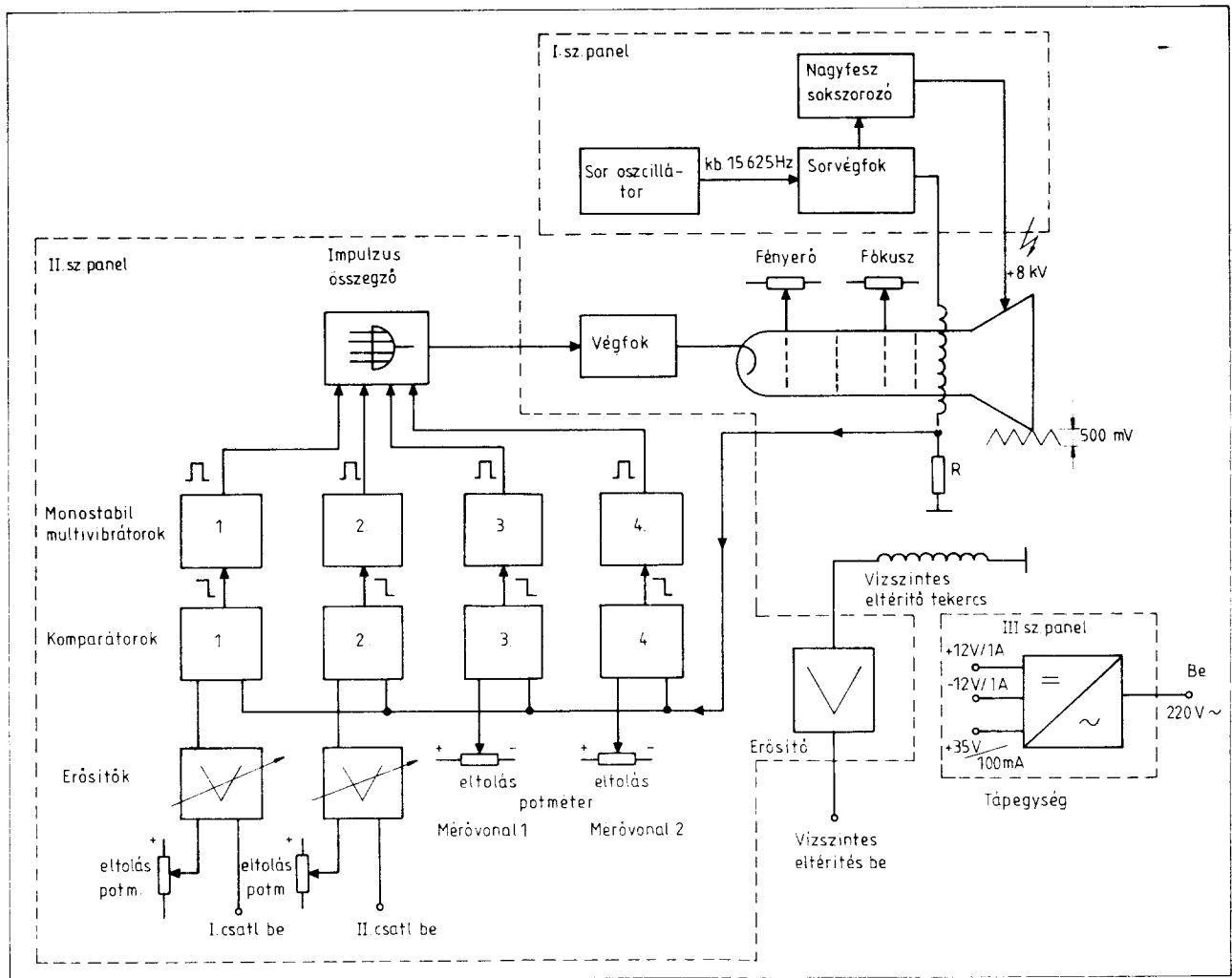
Hírközlésben gyakran használt mérőműszer a sweepgenerátor. Amikor is frekvencia függvényében kívánunk elektromos jellemzőket mint például átvitelt, csillapítást vagy reflexiót mérni. Éppen ezért az elmúlt évek során több cikk foglalkozott különböző típusú és technikai színvonalú sweepgenerátor készítésével. A sweepgenerátornak nagyon fontos tartozéka a mérési eredmények megjelenítésére szolgáló display. Miután ez egy teljesen külön egységet képez, az előbb említett leírások nem foglalkoztak vele, hanem csak utaltak valamilyen helyettesítésükre. Általában a katódsugárcsöves oszcilloszkópot javasolták erre a célra, ha annak külső vízszintes eltérítési lehetősége is volt. Sajnos ennek a megoldásnak több hátránya is van: Először is egy komplett oszcilloszkópot igényel, ami igen drága. Továbbá az oszcilloszkópoknak általában kicsi a képernyőjük ($\varnothing$ 5–10 cm) és egysugarasak. Így nehéz a mért érték pontos leolvasása és egy szerre csak egy mérési adat értékelhető.

Műszaki adatok:

Képcső típus: 16 LK 1B (szovjet)	
Y irányú bemenetek száma:	4
Érzékenység:	10 mV/cm
Frekvencia tartomány:	DC–100 kHz/–3 dB
X irányú eltérítés	
Érzékenység:	0–0,25 V/cm
Frekvenciatartomány:	DC–300 Hz/–3 dB
Teljesítményfelvétel:	35 VA/220 V

rítési lehetősége is volt. Sajnos ennek a megoldásnak több hátránya is van: Először is egy komplett oszcilloszkópot igényel, ami igen drága. Továbbá az oszcilloszkópoknak általában kicsi a képernyőjük ($\varnothing$ 5–10 cm) és egysugarasak. Így nehéz a mért érték pontos leolvasása és egy szerre csak egy mérési adat értékelhető.

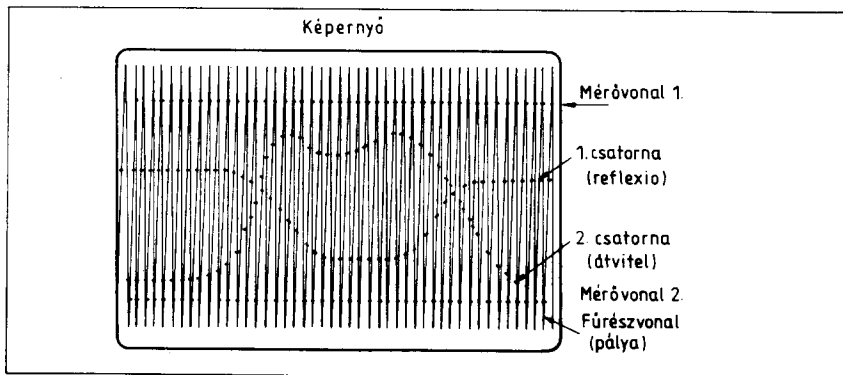
loszkópoknak általában kicsi a képernyőjük ($\varnothing$ 5–10 cm) és egysugarasak. Így nehéz a mért érték pontos leolvasása és egy szerre csak egy mérési adat értékelhető.

I. ábra

Sokszor azonban szükség van egyszerre több adatra is, mint például az átviteli és a bemeneti reflexiós csillapításra is. Ilyenkor oszcilloszkóppal a mérést elvégezni már nem tudjuk, mert csak egy sugár áll a rendelkezésünkre.

Ezek az elgondolások vezettek arra, hogy szükséges kifejleszteni egy olcsó, relatíve nagy képátlójú katódsugárcsöves displayt. Erre a feladatra a mágneses eltérítésű katódsugárcsövet (tv-képcső) használjuk ahol egy speciális elektronkapcsoló végzi a képcső többsugarítását. Az elv felhasználásával tetszőleges átmérőjű mágneses eltérítésű képcsövet használhatunk display céljára.

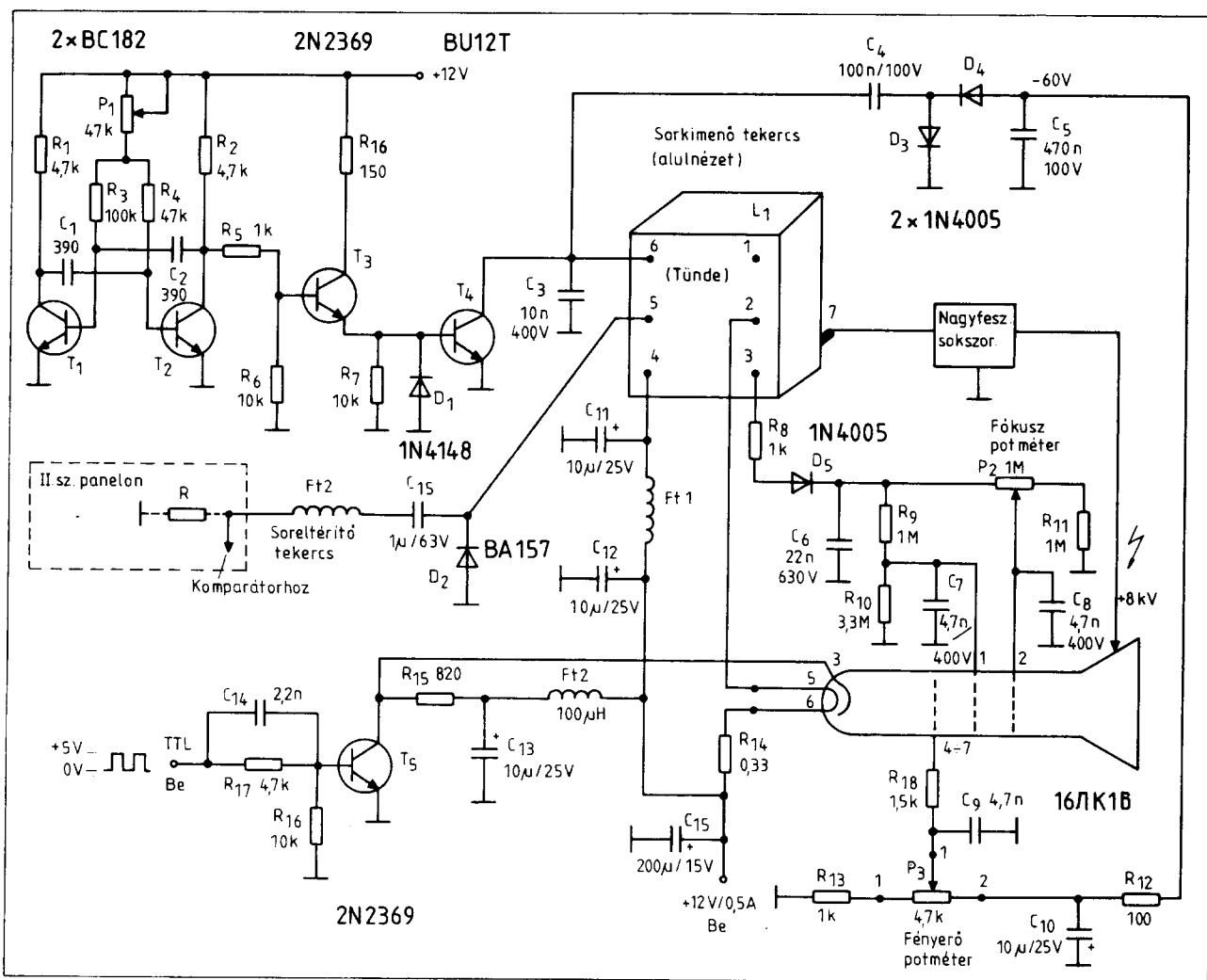
2. ábra

Elvi működési leírás

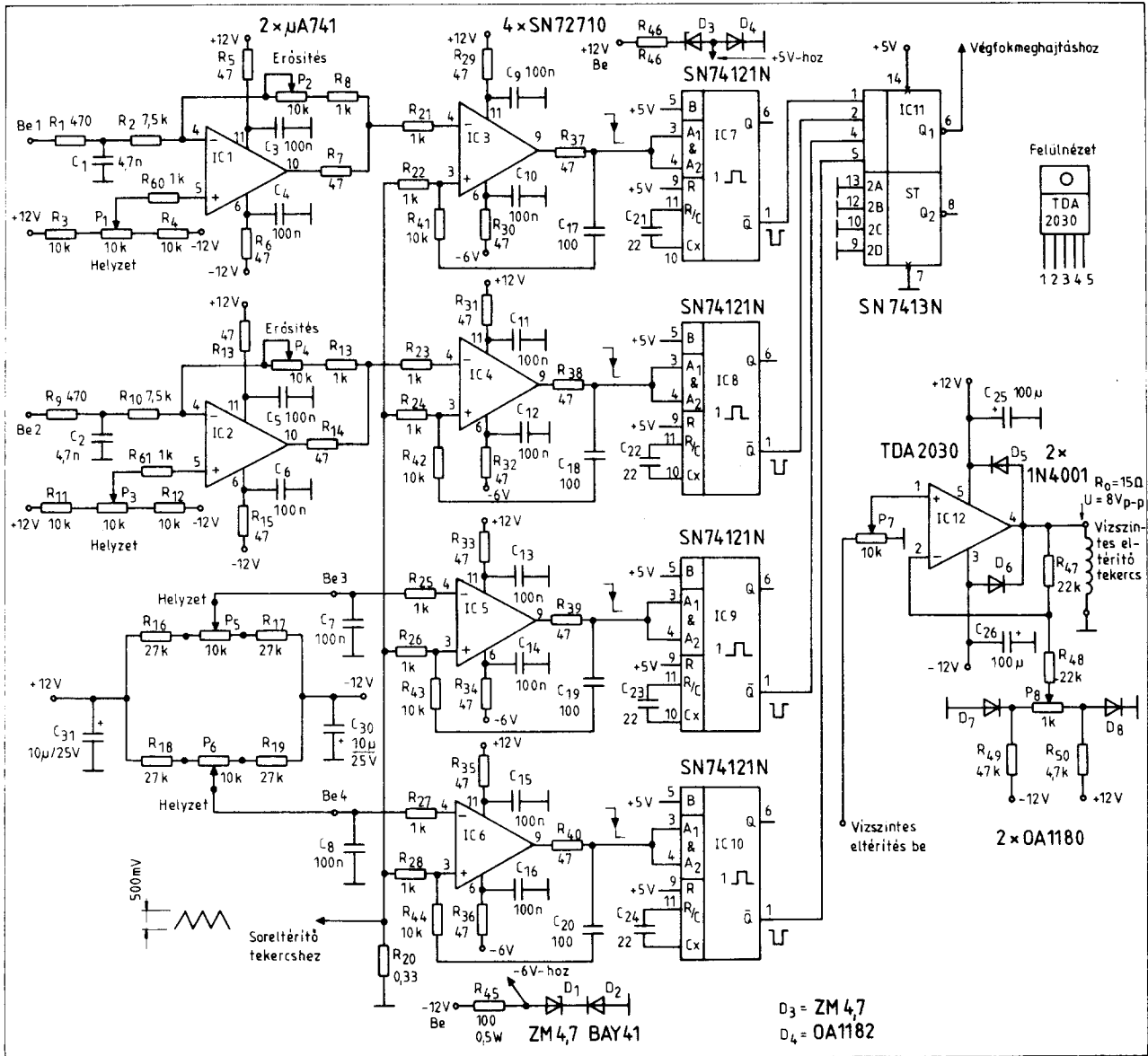
A készülék blokkvázlatát az 1-es számú ábra mutatja. A mágneses eltérítésű katódsugárcső eltérítő tekercseire kapcsolt megfelelő alakú eltérítő feszültségek segítségével a katódsugárcső elektron sugarát egy fűrészfog alakú pályán mozgatjuk (2. ábra). A sugár ezen mozgását a katódsugár-

cső ernyőjén nem látjuk, mert ez kioltott fénysugár mellett történik. Ennek a pályának a létrehozásához mind a vízszintes, mind a függőleges eltérítő tekercsen fűrészfog alakú áramot bocsátunk át. Azonban a függőleges eltérítés frekvenciája lényegesen nagyobb (kb. 15 kHz), mint a vízszintes eltérítés frekvenciája (50 Hz). A függőleges eltérítés áramát $R = 0,33 \Omega$ -os ellen-

álláson vezetjük keresztül. Így a tekercsen áthaladó árammal arányos feszültséget kapunk. A tekercsen átfolyó áram meghatározza a fénysugár függőleges helyzetét és ugyanakkor ezzel az árammal arányos feszültséget kapunk az R ellenálláson (1. ábra). Tehát az R ellenálláson levő feszültség arányos a fénysugár mindenkor függőleges helyzetével.

3. ábra. I. panel elvi kapcsolási rajza (sor-fokozat)

4. ábra. II. panel elvi kapcsolási rajza (vízszintes eltérítő fokozat és bemeneti fokozatok)

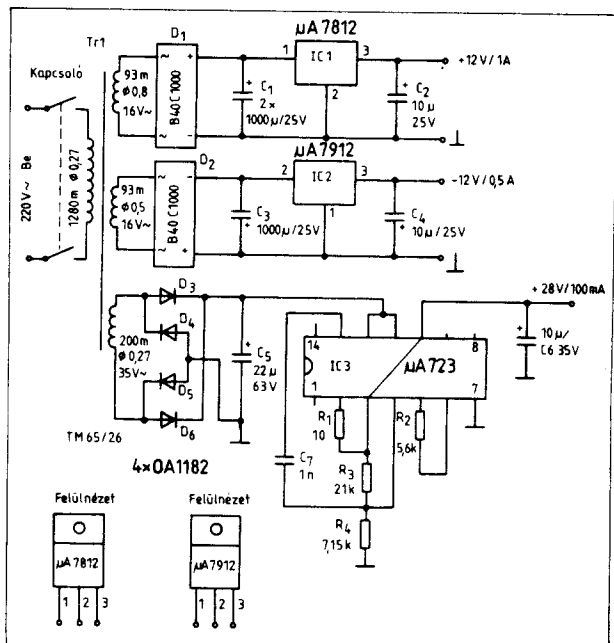
Ha az ellenálláson levő feszültséget egy komparátor áramkör segítségével összehasonlítjuk egy másik feszültség értékkel, akkor amikor a két feszültség azonos értékű a komparátor áramkör átbillen egyik állapotából a másikba, azaz egy TTL szintű jelet ad a kimenetén. A komparátor áramkör kimenő jelének felhasználásával egy monostabil multivibrátort indítunk. A monostabil multivibrátor egy pár ns hosszúságú TTL szintű impulzust ad, amit egy végfok segítségével a katódsugárcső katódjára vezetünk. Ez az impulzus rövid időre felvillantja a katódsugárcső sugarát a képernyőn. Tehát amikor a komparátor áramkör bemenetén levő két feszültség azonos értékű, akkor a katódsugárcső ernojön egy fényes pontot látunk. Ha egy potenciométer segítségével változtatjuk a komparátor bemenetén a feszültséget, akkor a pont helyzete függőleges irányban változik a képernyőn. Így egy bemeneti csatornát tudunk megvalósítani. Természetesen nincs semmi akadálya annak, hogy tetszőleges számú bemeneti csatornát válasszunk. Jelen készülékben négyet használunk.

Ha a komparátor áramkörre egyenfeszültséget kapcsolunk, akkor a komparálás mindig a fűrészfog alakú feszültség azonos értékénél jön létre. Tehát a képernyő azonos függőleges helyzetében jön létre a fénypont. Ha most a vízszintes eltérítést is bekapcsoljuk, akkor egy vízszintes vonalat az úgynevezett mérő vonalat kapjuk, aminek függőleges helyzetét egy potenciométer segítségével tetszőleges helyre állítjuk a képernyőn. Pl.: az átviteli karakterisztika -3 dB-es helyére stb.

Ha a vizsgálendő feszültséget vagy feszültségeket akarjuk a komparátorokra vezetni, akkor azt egy kis kimeneti ellenállású erősítő segítségével végzzük (1. ábra). Ha változtatjuk az erősítő erősítését és a kimeneti egyenszintjét, akkor a vizsgálható ábrát tetszőleges függőleges helyre és méretre tehetjük a katódsugárcső képernyőjén.

A komparátor áramkörök átbillenésének hatására létrejövő impulzusokat egy impulzus összegző áramkör gyűjti össze és juttatja a végfok áramkörhöz.

A katódsugárcső sugarának vízszintes eltérítését a vízszintes eltérítő tekercsre kapcsolt áram segítségével végzzük. Ezt az áramot a vízszintes eltérítő erősítő bemenetére kapcsolt feszültség segítségével állítjuk elő. A vízszintes tekercsen átfolyó áram arányos az erősítő bemenetére kapcsolt feszültséggel. A vízszintes erősítő

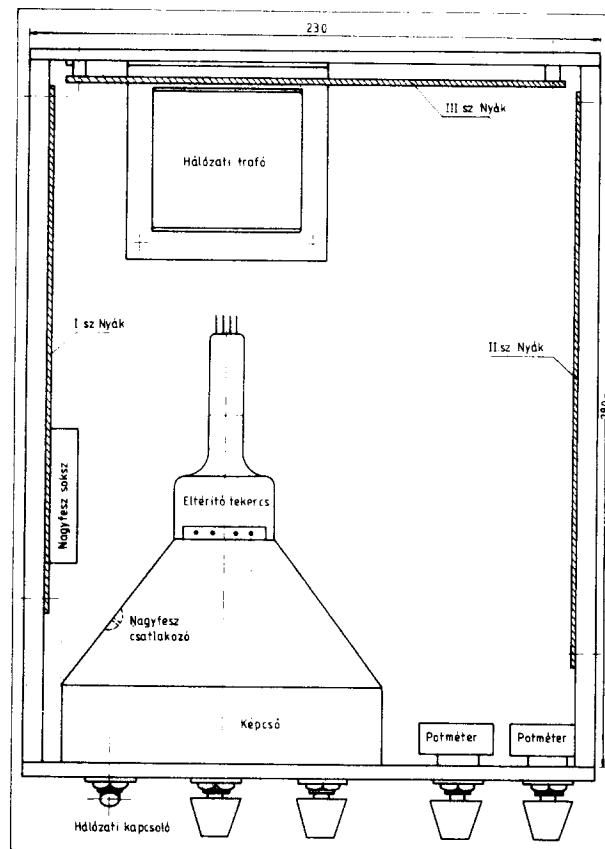
5. ábra. A tápegység elvi kapcsolási rajza

egyenáramú csatlakozás. Így a katódsugárcső sugarát tetszőleges vízszintes megállíthatjuk az erősítőre kapcsolt megfelelő értékű egyenfeszültség segítségével. Ez a megoldás igen előnyös, mert lehetővé teszi az átviteli karakterisztikák egyes pontjainak sztatikus vizsgálatát.

A katódsugárcső működéséhez szükséges nagyfeszültségeket a soroszcillátor, sorvégfok és a nagyfeszültségű sokszorozó segítségével állítjuk elő. Ez a megoldás ha-

sonló a tv-készülékekben levő nagyfeszültségű részekkel.

A soroszcillátor a sorvégfokkal együtt most függőleges irányban téríti el az elektronsugarat. Ezért a hagyományos tv-készülékekhez képest a sor és képeltérítő tekercsek a katódsugárcsővön 90°-ra el vannak forgatva (nem felcserélve!)

7. ábra. Összeállítási rajz

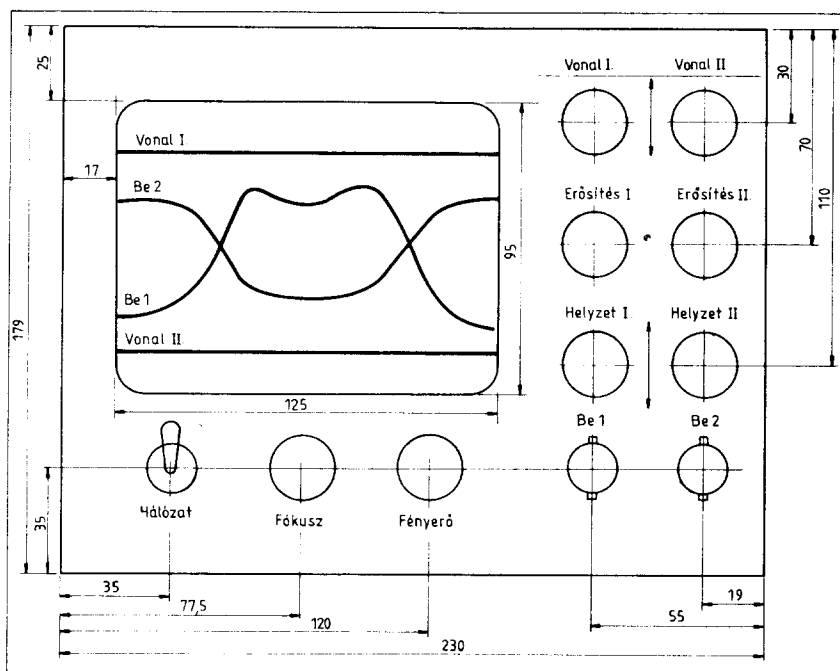
A készülék 220 V-os hálózati feszültségről működik. Belső feszültségei: +12 V/1 A, -12 V/0,5 A, +28 V/100 mA. Ezeket a feszültségeket egy belső tápegység állítja elő a hálózati feszültségből.

A készülék a mechanikai vázában 3 db nyomtatott panelen épült fel. Ezért az elvi kapcsolási rajzai is három részre vannak bontva:

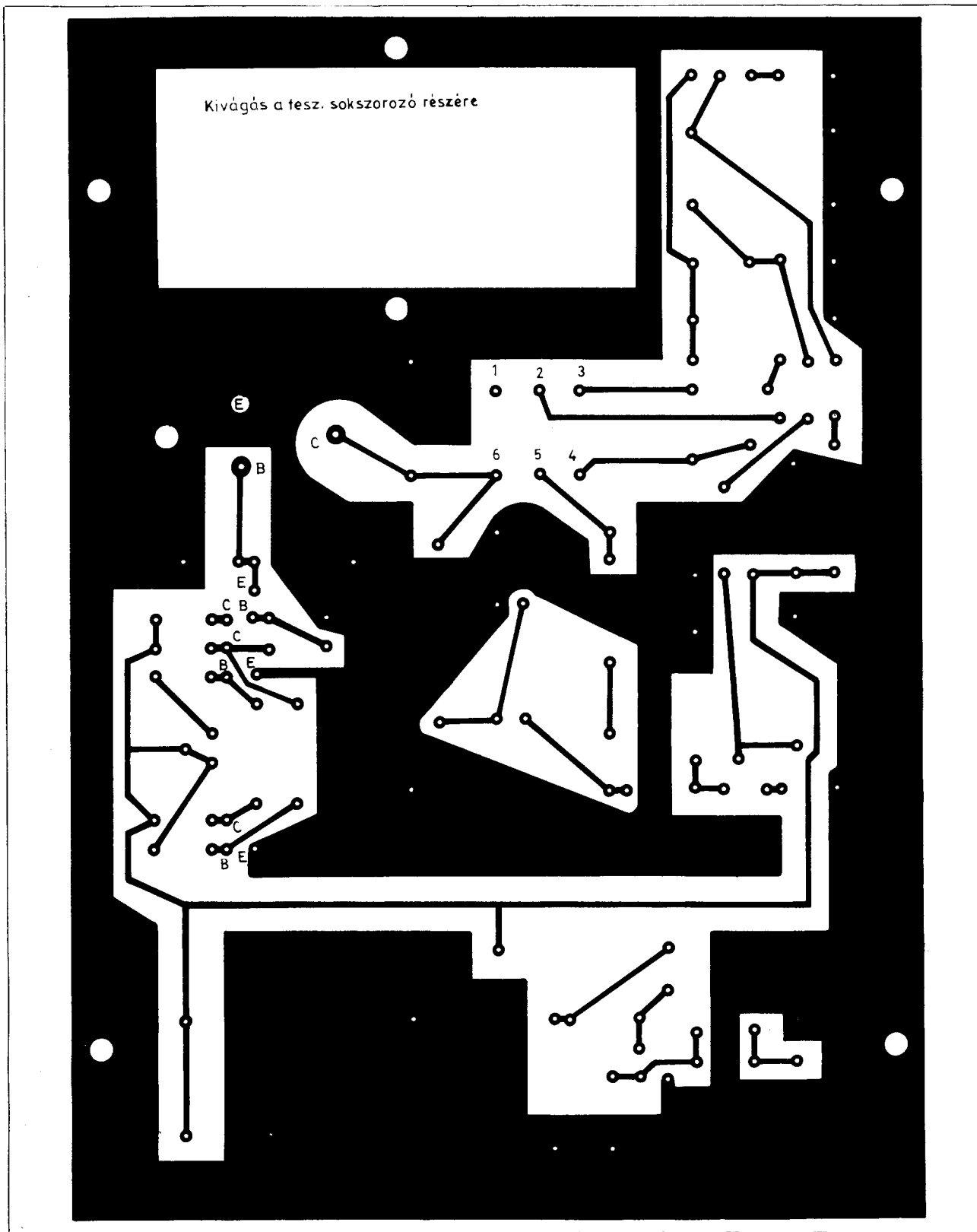
1. Soroszcillátor, sorvégfok, nagyfeszültségű sokszorozó és katódvégfok.
2. Vízszintes eltérítő erősítő és a bemeneti fokozatok. (Erősítők, komparátorok, monostabil multivibrátorok, és impulzusösszegző.)
3. Tápegység

Az I. sz. panel (sor-fokozat) elvi kapcsolási rajzát a 3. ábra mutatja. A soroszcillátor a T_1 és T_2 tranzisztorokkal megépített astabil multivibrátorból áll. A P_1 potenciométerrel a jelalakot, illetve a maximális fényerőt állítjuk be. A multivibrátor jele az R_5 jelű ellenálláson keresztül jut a sorvégfokba. A sorvégfok a T_3 és T_4 tranzisztorokból és a hozzájuk tartozó R_6 és R_7 ellenállásokból, valamint a C_3 kondenzátorból és az L_1 sorkimenő tekercsből áll.

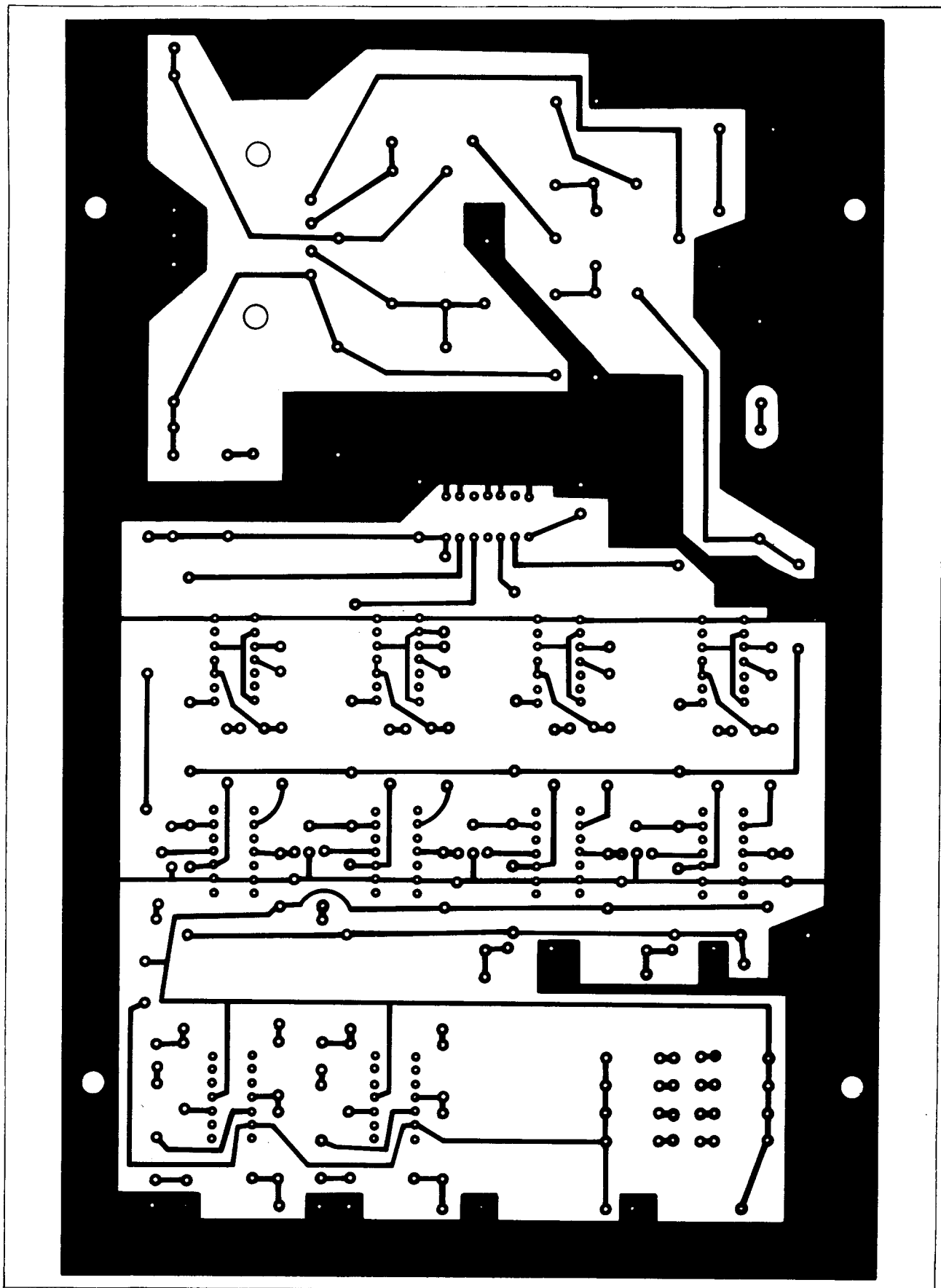
A D_5 dióda állítja elő a kb. +400 V feszültséget a katódsugárcső fókuszoló feszültsége számára. P_2 a fókusz potméter. A D_3 és D_4 diódák a C_4 és C_5 kondenzátorok segítségével kb. -60 V egyenfeszültséget állítanak elő a katódsugárcső nyugalmi lezárásához. Ezt a lezáró feszültséget tudjuk szabályozni a P_3 (fényerő) potenciométer segítségével.

6. ábra. Előlap elrendezési rajz

8. ábra.

9. ábra.

A katódsugárcső katódjának vezérlését a T_5 tranzisztorból álló erősítő fokozat végzi. Nyugalmi állapotban a T_5 kollektorán és így a katódsugárcső katódján $+12\text{ V}$ feszültség van. Ez a feszültség olyan nagyon pozitív a katódsugárcső rácsához képest, hogy nyugalomban nem folyik katódáram. Nincs fényugár az ernyőn. A bejövő vezérlő impulzusok teljesen kinyitják a T_5 tranzisztort. Így annak kollektora nulla potenciálra kerül. Ekkor már kinyit a katódsugárcső és folyik katódáram. Van fényugár a képernyőn. A kollektor ellenállás kis értéke ($820\ \Omega$) közel 20 MHz -en is lehetővé teszi ennek a fokozatnak a működését. Ezt a gyors működést segíti még elő a C_{14} -es úgynevezett gyorsító kondenzátor is.

A katódsugárcső fűtésáramának stabilizálására szolgál az R_{14} ellenállás.

A II. sz. panel (vízszintes erősítő és bemeneti fokozat) elvi kapcsolási rajzát a 4. ábra mutatja.

A komparátor áramkörök az IC_3 – IC_6 jelű integrált áramkörök. Mindegyike külön-külön pozitív visszacsatolással van ellátva, hogy átbillenésük gyors és pergésmentes legyen. Tápfeszültségeket külön-külön kell szűrni.

A monostabil multivibrátorok az IC_7 – IC_{10} integrált áramkörök. Időzítésüket a 22 pF -os kondenzátorokkal határozzuk meg. Ez határozza meg a fénypont függőleges méretét és egyben a felrajzolható ábra élességét is.

Az IC_{11} impulzusösszegző áramkör, kimenete közvetlenül hajtja meg az I. sz. panelen levő végfokot.

Az IC_1 és IC_2 -ből felépített bemeneti erősítők bemenetén aluláteresztő szűrő van az R_1 , C_1 illetve R_6 , C_2 alkatrészekből felépítve.

A panelen a -6 V -ot a D_1 és D_2 stabilizáló diódákkal állítjuk elő.

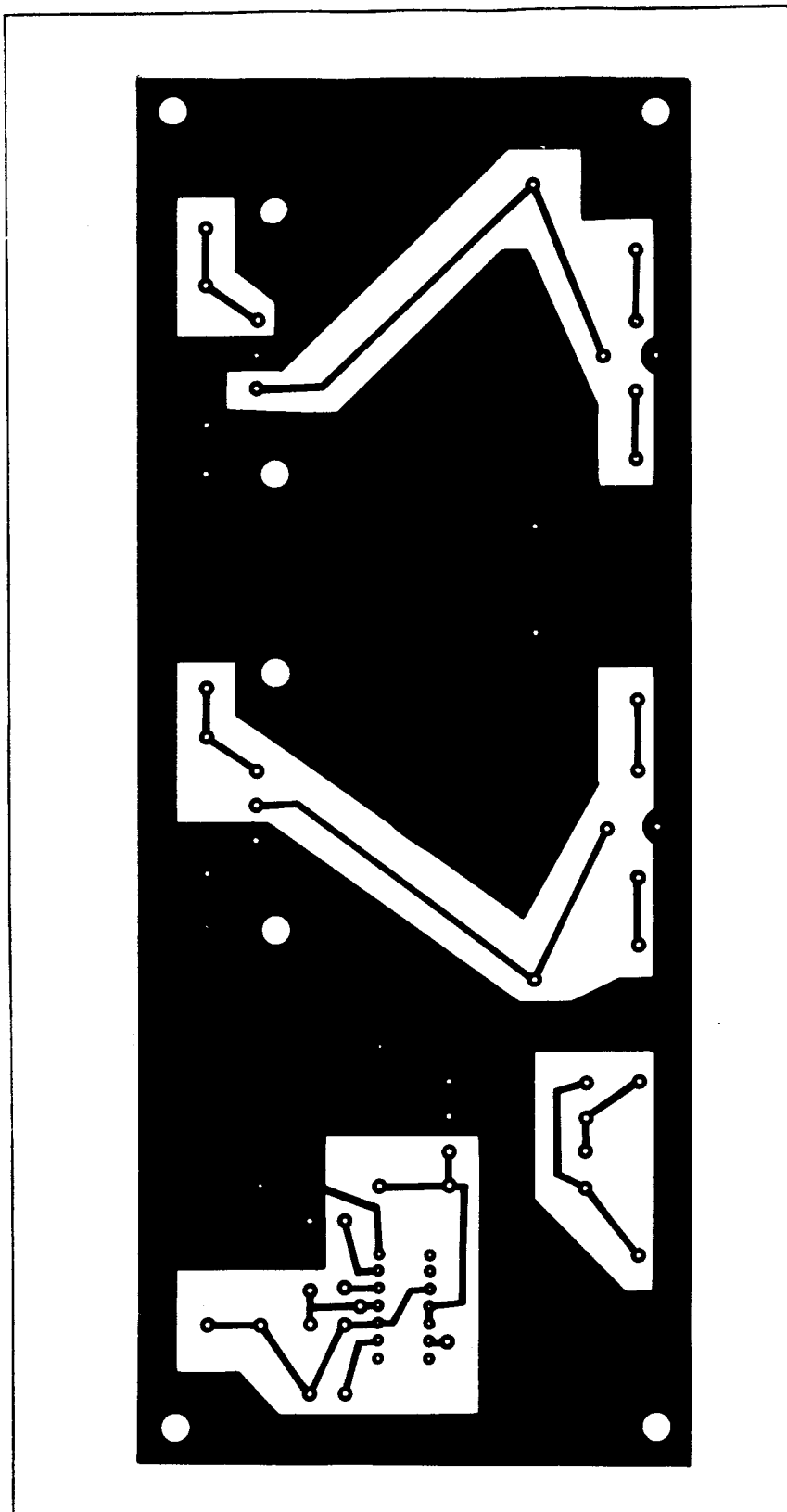
A TTL IC-khez szükséges $+5\text{ V}$ feszültséget a D_3 és D_4 stabilizáló diódák állítják elő a $+12\text{ V}$ -os belső tápfeszültségből.

A vízszintes eltérítés erősítője az IC_{12} jelű integrált áramkör felhasználásával lett elkészítve. A vízszintes eltérítés helyzetét kismértékben szabályozhatjuk a P_8 potenciométerrel. Az erősítő alapérzékenységét a P_7 potenciométerrel állítjuk a meghajtott sweepgenerátorhoz.

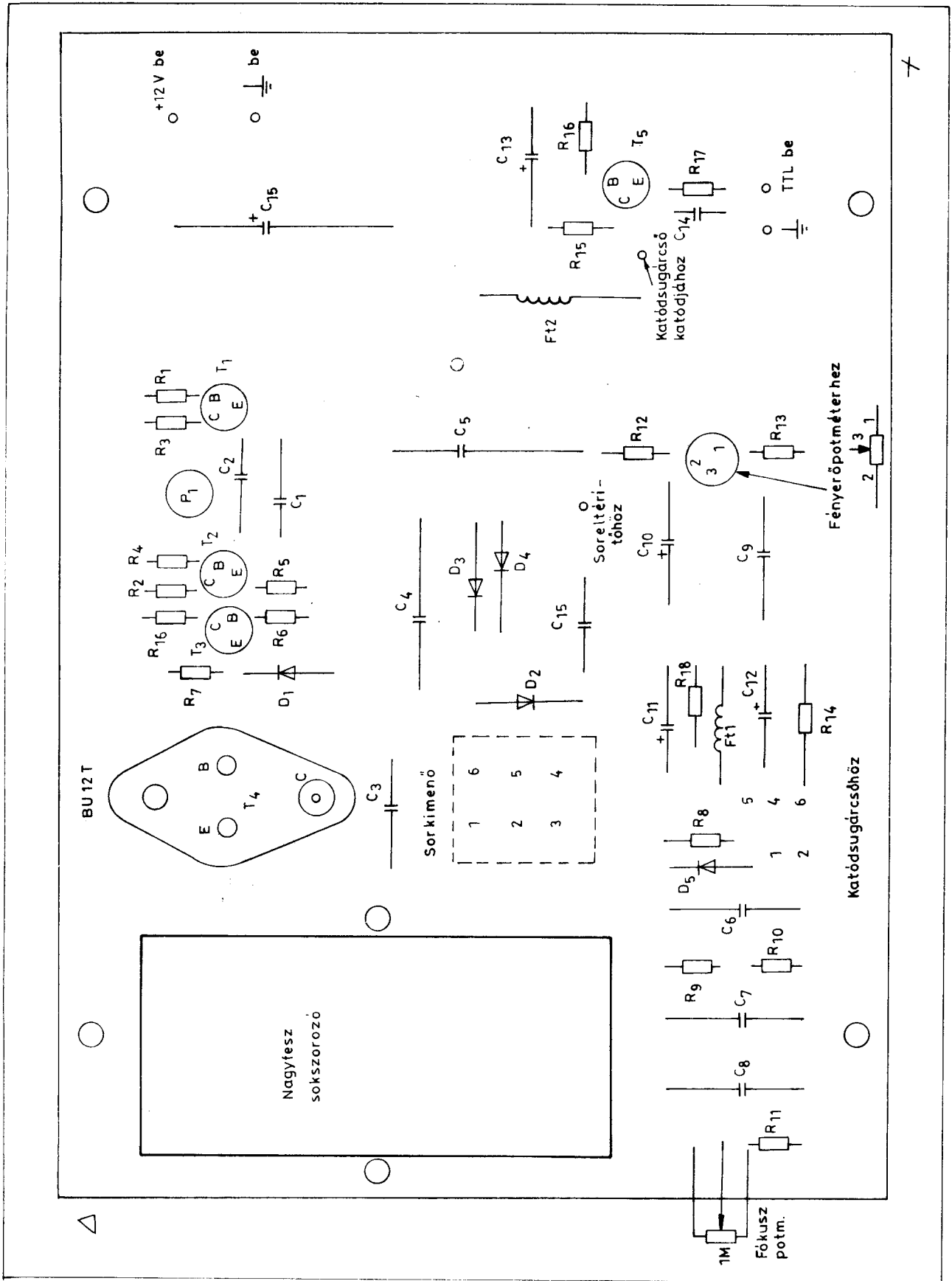
A D_5 és D_6 diódák az integrált áramkört védik az induktív feszültség túllövések ellen. Az integrált áramkört hűtőbordára kell szerelni.

A III. számú panel (tápegység) elvi kapcsolási rajzát az 5. ábra mutatja.

A Tr_1 transzformátorral három különböző értékű szekunder feszültséget állítunk elő. Ezek egyenirányításával, szűrésével és stabilizálásával jönnek létre a kívánt egyenfeszültségek. A $+12\text{ V}$ és a -12 V feszültségek stabilizálására a jól bevált „hárompontos” feszültségstabilizátorokat használjuk, amelyeket hűtőbordára kell szerelnünk. (A $+28\text{ V}$ -os feszültség stabilizálására a jól ismert $\mu\text{A} 723$ -as integrált

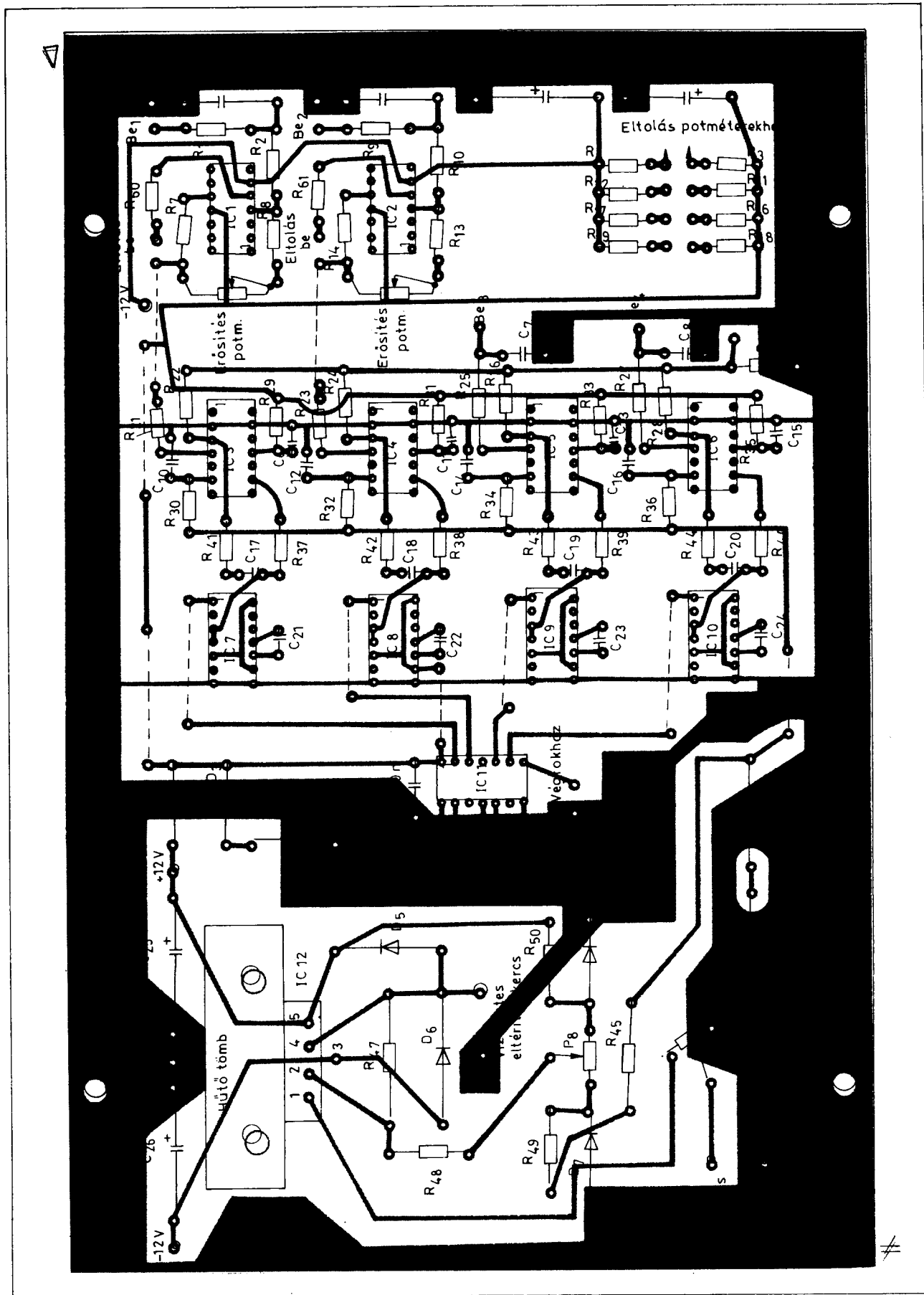

10. ábra.

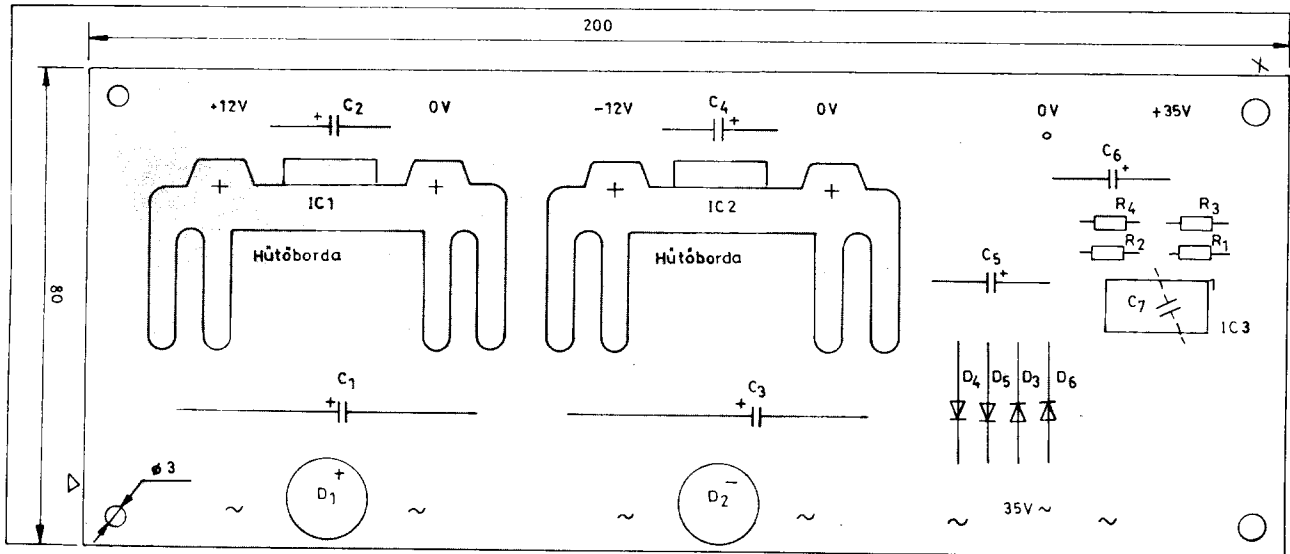

11. ábra.

12. ábra.

13. ábra.

áramkört használjuk. Kimondottan a display működéséhez erre a feszültségre nincs szükség. A nyák panelon a helye üresen is hagyható, de a műszer továbbfejlesztésekor erre szükség van a varicapos oszcillátorok hangoló feszültségének előállításához.)

A készülék előlapjának elrendezését a 6. ábra mutatja. A gyakorlatban nagyon jól bevált ez az elrendezés. A méretek betartásával a kereskedelemben kapható anyagokból könnyen megépíthetjük a készüléket.

A készülék belső felépítését a 7. ábrán láthatjuk. Ez egy felülnézeti kép. Az előlapot és a hátlapot 8 x 8 mm-es alumínium rudak tartják össze. Ezekre erősítjük fel az I-es és a II-es nyák lemezeket. A III. sz. nyákot és a hálózati transzformátort a készülék hátlapjára szereljük. A hálózati transzformátor a képcső tengelyvonalaiban

helyezkedjen el, hogy az általa keltett zavaró mágneses tér a lehető legkisebb mértékben zavarja a katódsugárcső működését. Így a katódsugárcső külön fém árnyékoló burát nem igényel.

A készülék nyomtatott áramköreinek rajzát a 8, 9 és 10-es számú ábrák mutatják. Ezek egyoldalas fóliás lemezek. Ha valahol szükség volt a másik oldali fóliára is, akkor azt átkötéssel helyettesítettük. A panelek elrendezési rajzát a 11., 12. és 13. ábrák mutatják.

Az I. számú nyák panelen levő T₄-es tranzisztort (BU12T) célszerű egy kisméretű alumíniumlemez hűtőbordára tenni.

A készüléket a végső összeszerelés után célszerű bemérni. Először a tápegységet ellenőrizzük. Utána a vízszintes erősítő következik. Ehhez a bemenetére kapcsoljunk 5 V_{pp}- nagyságú szinuszelet és egy oszcil-

loszkóp segítségével nézzük az erősítő kimenetén a jelet. A további mérésekhez hagyjuk ezt a jelet a vízszintes erősítő bemenetén. Így állandóan lesz vízszintes eltérítésünk és a készülék képernyője nem fog beégni.

Ezután az I. sz. panel működését kell ellenőrizni. Ezt egyszerűen egy voltmérő segítségével megtehetjük. Csupán a panelen levő feszültségeket kell ellenőrizni. Ilyenkor már fénypontot vagy vonalat kell látni a képernyőn.

Legtöbb feladat a II. számú panel bemérésénél van. Itt egy oszcilloszkóp segítségével ellenőrizzük a jelalakokat.

A készülék felépítése egyszerű, ezért bemérésekor különösebb komplikációk nem lépnek fel. Bármilyen probléma esetén a legmesszebb menő támogatást tudok adni.

A készülék megépítéséhez sok sikert kívánok.

IC-katalógus

RCA CD45XXB sorozat

CD4510B, CD4516B Programozható frekvenciaosztók

Határadatok

Tápfeszültség

(V_{DD}): -0,5 V...+20 V

Bemeneti feszültség
(bármely bemeneten):

-0,5 V...V_{DD} +0,5 V

Működési hőmérséklettartomány:

-55 °C...+125 °C

Maximális órajelfrekvencia:

5 V: 2 MHz
10 V: 4 MHz
15 V: 5,5 MHz

A 16 kivezetéses tok BCD (4510) illetve bináris (4516) fel/le számlálót tartalmaz. PRESET ENABLE, UP/DOWN, RESET, CARRY IN, CLOCK és bináris beíró bemenetekkel rendelkezik. A kezdő érték beírása a PRESET E. H szintjénél lehetséges.

A tok kivezetési rajza és a működést leíró idődiagramok az ábrán láthatók.

